

آزادی فردی زنان و حدود آن در قرآن با نگاهی به شعار زن، زندگی، آزادی

زهرا دادمهر^۱

دادمهر، زهرا، طلبه سطح دو، سال هفتم، دوره نیمه حضوری، مدرسه قم، قم مرکز آموزش های غیر حضوری^۱

چکیده

یکی از دغدغه های اساسی در تاریخ تفکر بشر تعیین جایگاه انسان ، ارائه تعریفی از او و برشمردن ویژگی های وجود اوست. موضوع جایگاه و موقعیت زنان به عنوان یک انسان از دیرباز مورد گفتمان اندیشمندان و صاحب نظران بوده و در این زمینه دیدگاه های گوناگونی ارائه داده اند . در این میان مکتب اسلام که کامل ترین ادیان است با توجه به نظر واقع بینانه به انسان و وظایف و تکالیف او موقعیت زنان را به نحو اصولی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و با عنایت به ساختار خلقت زنان به تبیین حقوق آنها پرداخته و باید گفت با نگرشی دقیق و خالی از اغراض در هیچ مکتب و گرایشی این گونه حریم و حقوق زنان مورد حمایت قرار نگرفته است .

این مقاله بر آن است با روش کیفی و کتابخانه ای و با هدف تحقیق کاربردی در پاسخ به مسائل عصر و پاسخگویی به مسائل جدید در حل یک شبهه (شعار زن ، زندگی ، آزادی) بر اساس منابع وحیانی و قرآنی و با تشریح عناوین اصلی شعار زن ، زندگی ، آزادی از دید اسلام ، حقوق زنان من جمله آزادی های فردی او را در سایه تعالیم اسلام و آموزه های قرآنی مورد بررسی قرار دهد .

کلید واژگان :

آزادی ، آزادی فردی زنان ، حد آزادی ، شعار زن ، زندگی ، آزادی

مقدمه :

زنان یکی از مؤثرترین اقشار جامعه هستند و وظیفه تعلیم و تربیت ابناء بشری را بر عهده دارند . شعار زن زندگی آزادی شعار زیبایی است که اراده باطل از آن شده است که این روزها از بلندگوهای روباه های عمر و عاص صفت انگلیسی برای انحراف زنان و دختران این سرزمین تکرار می شود . کلمات قدرت دارند آن ها باورهای ما را شکل می دهند ، رفتار ما را هدایت می کنند و در نهایت دنیای ما را می سازند . در ایران سه کلمه ساده در ماه های اخیر اهمیت فوق العاده ای پیدا کرده است . ((زن ، زندگی ، آزادی)) . اما منشأ این شعار کجاست و چگونه به ایران سرایت کرده است ؟ و چه هدفی را دنبال می کند ؟

آزادی یکی از مفاهیمی است که در زندگی سیاسی و اجتماعی مردم بسیار استعمال می شود . آزادی در لغت به معنای رهایی است در اصطلاح نیز به معنای لغوی آن به کار می رود یعنی رهایی از موانع برای دست یابی به اهداف . در حقیقت جاذبه ی مفهوم آزادی برای انسان نیز دقیقاً به جهت همین تقابلش با اسارت و دربند بودن است . به علت همین جاذبه هر کس هم که از آن سخن بگوید و آن را بستاند جذب او می شویم و هر چه که نام آزادی روی آن گذاشته شود برای ما مطلوبیت و جاذبه پیدا می کند ^۱ . به سبب اهمیتی که آزادی برای انسان دارد ، سوء استفاده از آزادی نیز ممکن است به صورت وسیع صورت گیرد .

وقتی یک جریانی در جامعه به راه می افتد ، مانند یک اپیدمی بیماری خیلی زود فراگیر می شود و افکار عمومی درگیر و مبتلا به آن می شوند از این رو ضرورت دارد که اشخاصی از گروه علماء و فضلاء ، دانشمندان و دانشجویان آگاه درصدد تبیین و آگاه کردن قشر جوان و ناآگاه جامعه به پا خیزند . از زمان به پا خیزی جنبش ((زن ، زندگی ، آزادی)) متأسفانه شاهد آن هستیم که قشر بسیاری از دختران و زنان جوان بعضاً حتی زنان میانسال درگیر این شعار شده اند و به بهانه آزادی پوشش زن ، با حجاب که حکم قطعی خداوند است مخالفت می کنند و با این که بعضاً انسان های بدی هم نیستند این حکم خدا را کنار گذاشته اند و این امر ناشی از غفلت و ناآگاهی آنان است . نویسنده وظیفه خود می داند به عنوان کمترین عضو این جامعه و حس مسئولیتی که در برابر خواهران دینی خود دارد ، با اندک اطلاعاتی که جمع آوری کرده است بر اساس آیات الهی محدوده این آزادی را با زبان قرآن بیان کند . شاید بخواست و قوه الهی در دل ناآگاهی اثر کند و جلوی انحراف او را از مسیر حق بگیرد .

محمدتقی مصباح یزدی ، نظریه حقوق اسلام ، حقوق متقابل مردم و حکومت ، ج (۲-۱) ص ۳۰۵-۳۰۶ ^۱

در مورد پیشینه این تحقیق مقاله های زیادی از جمله مقاله ای از استاد گوهری با عنوان زن زندگی آزادی شعار زیبایی که اراده باطل از آن شده است در ۷ آبان سال ۱۴۰۱ در دانشکده شریعتی منتشر شده است . گزارش های زیادی در خبرگزاری های مختلف منتشر شده است به عنوان مثال خبرگزاری مهر در ۲۹ مهر ۱۴۰۲ مطلبی از پژوهشگر حقوق زنان به نام خانم وحیده علیمیرزایی منتشر کرد که ایشان طی یادداشتی به موضوع واقعیت شعار زن زندگی آزادی پرداخته است .

همچنین جامعه خبری تحلیلی الف ۳ آبان ۱۴۰۱ دفاعیه ای برای شعار زن زندگی آزادی از طلبه ای به نام علی ذو علم دانشیار مطالعات فرهنگی و ارتباطات منتشر کرده است . سخنرانی ها و همایش های بسیار زیادی از استادان رحیم پور ازغدی - را ئفی پور ، علیرضا پناهیان و استاد دانشمند پیرامون بحث این شعار برگزار شده است . از جمله سخنرانی حجت الاسلام سید حسین مؤمنی در مؤسسه معصومیه خواهران قم در اولین شب از شب های سوگواری حضرت زهرا (س) با حضور جمعی از طلاب و فضلاء در مورد این شعار برگزار شد ، ایشان به تبیین اهمیت و جایگاه الگو در لسان قرآن و در روایات پرداخته و گفتند شعار زن زندگی آزادی حرف اسلام و دین است اما دشمنان می خواهند آن را جور دیگری تفسیر کنند . همچنین سخنرانی علیرضا پناهیان که در دهمین نشست صمیمانه جمعی از ستایشگران جوانان آستان اهل بیت (ع) تحت عنوان نشست (الی الحبيب) در سرچشمه تهران برگزار شد ، ایشان در مورد آزادی در غرب و تصور مثبت مردم از تمدن غرب و نقد از نحوه زندگی غریبان اظهار داشتند زن زندگی آزادی شعار ماست . اگر ولایت را به آزادی تعبیر کرده بودیم ، امروز کسی جرأت نمی کرد بگوید مرگ بر دیکتاتور !

بنابراین در مورد این شعار مطالب زیادی گفته و نوشته شده است که اکثریت پیرامون آزادی در غرب و آزادی در اسلام است . محقق درصدد آن است که محدوده این آزادی فردی را از زبان قرآن بررسی کند .

شعار ((زن زندگی آزادی)) : شعار در لغت به معنای نشان و علامت است و در اصطلاح مردم به معنی جملات آهنگینی است که برای بیان نظرهای جمعی (سیاسی ، اجتماعی ، فرهنگی و هنری ، پزشکی) به وسیله جمع یا گروهی و یا صنفی بیان می گردد . نشانه گروهی از مردم است که به وسیله آن یکدیگر را می شناسند .

منشأ این شعار ((زن ، زندگی ، آزادی)) کجاست و چگونه به ایران سرایت کرد ؟

این عبارت در میان کردهای خاورمیانه سابقه طولانی دارد . این شعار را می توان در میان زنان جنبش آزادی بخش ملی کرد در ترکیه و نوشته های عبدالله اوجالان بنیانگذار پ ک ک (حزب کارگران کردستان) ردیابی کرد . کردها قومی ۲۰ میلیونی هستند که در سراسر ترکیه ، عراق ، سوریه و ایران زندگی می کنند و فرهنگ و زبان مشابهی دارند . آن ها قرن هاست برای به رسمیت شناختن و استقلال بیشتر به ویژه در ترکیه به مبارزه پرداخته اند . زن زندگی آزادی شعاری سیاسی و اجتماعی است که نخستین بار توسط زنان مبارز کرد در کردستان ترکیه و سپس در جنگ داعش استفاده شد و به شعاری مورد استفاده در سایر تجمعات و اعتراض ها در سطح جهان تبدیل شد .^۱

این شعار در ایران اولین بار در ما بین خاکسپاری مهسا امینی در سقز سر داده شد و در کمتر از چند ساعت در خیابان های دیگر شهر ها و صحن دانشگاه های ایران طنین انداخت و به سرعت به شناسنامه جنبش جوان در ایران تبدیل شد.^۲ جنبش آزادی بخش کردستان با رهبری عبدالله اوجالان از جنبش های رادیکال مبارزه آزادی زنان است . اوجالان زن را به عنوان اولین ملت به اسارت گرفته شده در تاریخ معرفی کرد و پس از آن که ایدئولوژی آزادی زن را در سال ۱۹۹۸ ارائه نمود گفت : تا زن آزاد نشود جامعه آزاد نخواهد شد .^۳

مفهوم لغوی و اصطلاحی آزادی

لغویان برای آزادی معانی متعددی گفته اند از جمله آن را به قدرت انتخاب ، رهایی ، ضدبندگی ،^۴ و استقلال در عمل و از آمیختگی رها شدن^۵ معنا کرده اند . در اصطلاح نیز معانی بسیاری برای آزادی بیان شده^۶ . مانند فقدان موانع در راه تحقق آرزوهای انسان^۷ سلب مانع ترقی و تکامل^۸ داشتن حق انجام هر عملی تا حدی که حق دیگران مورد تجاوز قرار نگیرد . مصون ماندن از اراده مستبدانه دیگران^۹ و ... می دانند .

((زن زندگی آزادی)) شعار زنان جوان شد ANF news دریافت شده در ۲۰۲۲/۹/۲۱ .^۱

((زن زیان آزادی)) از مردی تنها در سلول انفرادی تا خیابان ایران ، بی بی سی فارسی ۱۴ نوامبر ۲۰۲۲ دریافت شده در ۱۵ نوامبر ۲۰۲۲^۲

((زن زیان آزادی)) چگونه به سمبل و رمز اتحاد ستمدیدگان مبدل شد ؟ ژانس خبری فرات ، ۱۹ سپتامبر ۲۰۲۲ دریافت شده در ۲۱ سپتامبر ۲۰۲۱^۳

لغت نامه دهخدا^۴

مفردات راغب اصفهانی^۵

چهار مقاله آزادی^۶

یادداشت های استاد مطهری^۷

فرهنگ علوم سیاسی^۸

ولایت فقیه^۹

مفهوم حدود

واژه حدود چهارده بار در قرآن غالباً با تعبیر ((حدود الله)) به کار رفته و مراد از آن فرائض و محرمات الهی یا به تعبیر دیگر اوامر و نواهی خداوند است. از این رو مفهوم قرآنی حدود گسترده تر از معنای مصطلح فقهی است.^۱ در احادیث حد به معنای متعددی به کار رفته است از جمله معنای لغوی یعنی باز داشتن و معنای دیگر یعنی کیفری معین (معنای فقهی) کیفر نامعین یا هرگونه کیفر.^۲

زن ، زندگی ، آزادی از منظر قرآن :

این روزها شعار (زن ، زندگی ، آزادی) بسیار شنیده می شود ، لازم است در ابتدا قدری این شعار مورد بررسی قرار دهیم تا بتوانیم تحلیل درستی از آن ارائه دهیم . اولین قسمت این شعار واژه زن می باشد که برای بررسی آن و آشنایی با حقوق و منزلت بانوان به سراغ قرآن کریم و دین مبین اسلام می رویم .

زن از منظر قرآن

زن و مرد هر دو دارای سرشت انسانی همانندی هستند . روح انسانی حقیقتی مجرد از ماده است . جنسیت امری جسمانی و ماده است ، پس زن و مرد در روح انسانی مشترک اند . آن گاه از آن جا که حقیقت و اصل انسانیت به روح است نه جسم ، پس زن و مرد در انسانیت برابر و مشترک اند .^۳

اسلام پرده های جهالت و تاریکی را کنار زده و جایگاه و شان ویژه ای به زنان بخشیده است . در جامعه ای که زنان هیچگونه جایگاه و ارزشی در آن نداشتند و بعضاً در انسانیت آن ها نیز تردید می کردند تا جایی که به خود اجازه می دادند دخترانشان را زنده به گور کنند ، دین مبین اسلام پا به عرصه حضور گذاشت و با تعالیم کامل و جامع خود ، جایگاه زن در خانواده و حقوق زن را بیان نمود و تمام اندیشه های خرافی ما قبل خود نسبت به زنان و دختران را باطل شمرد و با دقت نظر و دور اندیشی حقوق زنان را بیان کرد و به پدیده دختر کشی پایان داد و اعراب را از این کار زشت و ناپسند بر حذر داشت .

رجوع کنید به طوسی ، التبیان ، ذیل نساء ، ۱۳ طلاق^۱

موسوی اردبیلی - ۱۴۱۳ ، ص ۳۶-۴۰ ، محقق داماد ، جلد ۴ ص ۶۷-۲۷۰^۲

عبدالله جوادی آملی ، زن در آیینه جلال و جمال ، ص ۲۴۳ - ۲۴۸ ، انتشارات صدرا ، (۱۳۵۳)

قرآن کریم هنگامی نازل شد که زن از ساده ترین حقوق خود محروم بود ، زنان نه تنها از ارث محروم بودند بلکه مانند میراث به دیگران داده می شدند . خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید : ((للرجال نصيب مما ترك الوالدان و الاقربون و للنساء نصيب مما ترك الوالدان و الاقربون مما قل منه او كثر نصيبا مفروضا))^۱ ((برای مردان از آنچه پدر و مادر و خویشاوندان آنان بر جای گذاشته اند سهمی است و برای زنان نیز از آن چه پدر و مادر و خویشاوندان آنان بر جای گذاشته اند سهمی خواهد بود ، خواه آن مال کم باشد یا زیاد نصیب هر کس مفروض شده است)) .

اسلام با آموزه های ارزشمند خود توانست زنان را از موقعیت نامطلوب نجات دهد و به آن ها شخصیت حقوقی ببخشد و از این طریق زنان مسلمان توانستند به تدریج جایگاه خود را در میان جامعه بیابند و از بسیاری از حقوق و آزادی ها بهره مند شوند .

قرآن بطور صریح در آیات متعددی می فرماید : ((خلقتكم من نفس واحدة و خلق منها زوجها و بث منهما رجالا))^۲ . ((همه شما را از یک تن آفرید و هم از آن ، جفت او را خلق کرد و از آن دو تن ، مرد و زن فراوان برانگیخت)) . در آیه ای دیگر می فرماید : ((يا ايها الناس انا خلقناكم من ذكر او انثى و جعلناكم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اكرمكم عند الله اتقاكم ان الله عليم خبير))^۳ . ((ای مردم ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و شما را ملت ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید ، در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزکارترین شماست . بی تردید خداوند دانای آگاه است)) . در این آیه شریفه خداوند متعال ، هدف از آفرینش زن و مرد را یکسان دانسته و ملاک و برتری انسان ها را پرهیزکاری بیان کرده نه جنیست و زن و مرد بودن .

زنان نیمی از اجتماع و از ارکان اساسی نظام خانواده هستند از دیدگاه اسلام و قرآن زن به عنوان یکی از مخلوقات خداوند آزاد آفریده شده است ، زن و مرد هر دو دارای سرشت انسانی همانندی هستند و در بحث خلقت و آفرینش هیچ یک بر دیگری برتری ندارد . از این رو زن موجودی مختار می باشد . از منظر اسلام زنان ریشه و مبنای اجتماعات بشری هستند و کرامات انسان بسته به کرامت زن می باشد و پیشرفت منزلت زنان و حفظ آزادی های فردی آن ها جز در سایه و محور قرار دادن تعالیم قرآن در ابعاد روحی و ذهنی و عینی امکان پذیر نخواهد بود . دین اسلام معتقد زن و مرد در جوهره وجودی که در ذاتشان نهفته است اختلافی با یکدیگر

سوره نساء ، آیه ۷

سوره زمر ، آیه ۶

سوره حجرات ، آیه ۱۳

ندارند و هر دو می توانند فاصله بین اسفل السافلین تا اعلی علین را درک کنند و به عالی ترین مراتب کمال انسانی وصول یابند.^۱

در قرآن کریم آیات زیادی در مورد زن و یا برای زن نازل شده است، همچنین سوره هایی را با اسامی چون نساء و مریم نامگذاری کرده اند، این مسئله اهمیت جایگاه زن در اسلام را بیان می کند. در دین اسلام حضور زنان و مردان در اجتماع، حضور انسانی است نه جلوه گری.

زندگی و جایگاه زن از منظر قرآن:

مفهوم زندگی در قرآن و اسلام به عنوان ارمغان الهی بسیار ارزشمند و پرمعنی و ژرف، بیان شده است. از نظر اسلام زنان جایگاه ویژه و بالایی در خانواده دارند، زن سازنده خانواده است و خانواده کوچکترین واحد اجتماعی جامعه می باشد. از این رو می توان گفت که زن سازنده جامعه است و این توانایی را دارد که جامعه را به سمت سعادت و تعالی و یا به سمت انحراف و فساد هدایت کند.

اولین و مهم ترین ویژگی زن از منظر قرآن کریم، آرام بخش بودن اوست و قرآن کریم در آیات متعددی به این موضوع اشاره می کند.

خداوند متعال در آیه ای دیگر می فرماید: ((و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیها و ...))^۲
((و از نشانه های او این است که همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا به واسطه آن آرامش یابید و ...
)). همچنین در سوره اعراف می فرماید: ((هو الذی خلقکم من نفس واحد و جعل منها زوجها لتسکن الیها.))^۳ ((او خدایی است که شما را از یک فرد آفرید و همسرش را نیز از جنس او قرار داد تا در کنار او بیاسید)) ضمیر در لتسکن به مرد بر می گردد، یعنی مرد بدون آفرینش زن سکنت و آرامش ندارد و نیازمند انیس است و با زن انس می گیرد و آرام می شود.

منظور از آرامش اعم از: آرامش از هیجان، آرامش از غرایز، آرامش از تلاطمات روحی و .....

غلامرضا رضایی ترقیبان، فعال فرهنگی - اجتماعی - مذهبی - سیاسی. منبع خبر: آوای کاشمر - شماره ۵۳۳، رص ۵

سوره روم، آیه ۲۱^۲

سوره اعراف، آیه ۱۸۹^۳

نقش دیگر اساسی و مهم زن در زندگی مسئله تولید مثل و بقای نسل است. قرآن نیز به این مساله اشاره می کند: ((نسائوکم حرث لکم فاتو حرثکم انی شئتم))^۱ (زنان شما کشتزار شمايند، پس برای کشت و فرزند به آن ها نزدیک شوید)). بر این اساس وجود زن برای حفظ و بقای نسل الزامی است.

سومین ویژگی مهم زن از منظر قرآن کریم که سیمای انسانی و رحمانی به آن ها بخشیده جایگاه و منزلت مادری است. بر این اساس برای حفظ زندگی، زن نقش بنیادی دارد، او می تواند با ایفای صحیح نقش همسری و برقراری آرامش در محیط خانه و خانواده و ایفای نقش مادری و تربیت صحیح فرزندان در حفظ و استحکام زندگی و تعالی خانواده و جامعه بسیار موثر باشد.

آزادی از منظر قرآن:

در مورد آزادی باید ابتدا به این نکته توجه کنیم که آزادی مفهومی بسیار وسیع دارد و دارای درجات فراوانی است و هر کسی که حرف از آزادی می زند و یا پرسشی در مورد آن دارد، ابتدا باید مشخص کند که منظور او از آزادی به طور دقیق چه نوعی از آزادی است؟

از نظر قرآن انسان موجودی است که در انتخاب راه پس از هدایت آزاد است. در آیه سوم سوره انسان، پس از آن که انسان را شنوا و بینا معرفی می کند می فرماید: ((انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفورا)) ما راه را به تو نشان دادیم خواه شاکر باشد (و پذیرا گردد) یا ناسپاس. بر اساس این آیه شریفه انسان در انتخاب راه آزاد است و می تواند آن را بپذیرد یا رد کند. اگر قائل باشیم که انسان در جهان خلقت آزاد و مختار است ناگزیر باید او را در تمام عرصه های زندگی از جمله حوزه سیاست و اجتماع آزاد و مختار قلمداد کنیم. درباره آزادی و اراده و اختیار انسان (اعم از زن و مرد) در قرآن کریم به سه دسته آیات برمی خوریم که به اجمال به تبیین آن ها می پردازیم^۲. دسته اول آیاتی هستند که انسان را در مهم ترین مسائل زندگی و سرنوشتش آزاد و تصمیم گیرنده دانسته اند که می تواند به رأی و نظر خویش عمل کند و طبیعی است که مسئولیت و پیامد انتخاب های او به عهده خودش خواهد بود. در این آیات تأکید شده است انسان آزاد است تا ایمان آورد و راه خدا و حقیقت را برگزیند^۳. یا کفر ورزد^۴.

سوره بقره، آیه ۲۲۳^۱

ر.ک: عبدالعلی بازرگان (آزادی در قرآن) دین داری و آزادی به اهتمام محمدتقی میبیدی (تهران: موسسه انتشاراتی آفرینه، ۱۳۷۸) ص ۴۳-۶۶^۲

سوره کهف آیه ۲۹^۳

سوره های مزمل آیه ۹، انسان آیه ۲۹، مدثر آیه ۳۷، نبا آیه ۳۹، تکویر آیه ۲۸^۴

دسته دوم آیاتی هستند که بر آزادی و اختیار انسان (اعم از زن و مرد) تصریح کرده اند اما یادآور شده اند، آزادی و اختیار انسان در چارچوب مشیت و اراده الهی قرار دارد^۱ به عبارت دیگر آزادی و اختیار کامل انسان هیچ یک این معنا را نمی رساند که اراده وی بر اراده حق تعالی غلبه می کند و به ایجاد اخلال در حکومت خداوند قدرت دارد. این آیات درصدد بیان این مطلبند که خداوند بر انسان ها قادر است و خود وی اراده کرده انسان ها آزادانه تصمیم بگیرند و در انتخاب راه خود آزاد باشند. این دسته آیات هیچ گونه خدشه ای به آزادی و اراده انسان وارد نمی کنند و به عبارت دیگر بیانگر وضعیت (امر بین الامرین) هستند و آزادی و اختیار کامل انسان را در چارچوب خواست و اراده الهی به رسمیت شناخته اند و خواسته اند بگویند اراده انسان فوق اراده الهی نیست^۲.

دسته سوم آیاتی هستند که به ظاهر آزادی و اختیار انسان را نفی می کنند و تمام امور را به مشیت و اراده الهی موکول می دانند مثل آیاتی که تصریح می کنند خداوند هر که را بخواهد هدایت و هر که را بخواهد گمراه می کند^۳. یا هر که را بخواهد ملک می دهد و عزیز می دارد و هر که را بخواهد خلع می کند و ذلیل می نماید^۴. اغلب مفسران از جمله طبرسی و علامه طباطبایی این آیات را نافی اختیار و آزادی انسان نمی دانند، زیرا این گمراه کردن انسان از سوی خداوند که در آیه آمده گمراهی ابتدایی نیست به حکم بسیاری از آیات قرآن خداوند تمام موجودات و به خصوص انسان را به سوی کمالش هدایت اولیه کرده است وقتی در (وادی الست) خداوند تمام انسان ها را مورد خطاب قرار داد که آیا من پروردگار شما نیستم همگی پاسخ مثبت دادند^۵. با آن که انسان نمی توانست پاسخی جز (بلی) داشته باشد و ربوبیت پروردگار را انکار کند. این مسأله نافی آزادی و اختیار او نیست او می بایست این پاسخ را بدهد زیرا عقلاً مسئله قابل انکار نبود.

برای روشن شدن بحث اگر با وجود خورشید در وسط آسمان از کسی بپرسند آیا روز نیست؟ او آزاد است هر پاسخی بدهد اما به ناچار و آزادانه می گوید روز است و جز این نمی تواند پاسخی بدهد. بدون این که کسی او را مجبور کرده باشد یا نافی اختیار و آزادی او باشد از آن یک حکم دینی به دست می آید و آن این است که در دین و اعتقاد هیچ اکراه و اجباری نیست و اگر این قضیه انشایی باشد و برای تشریح و قانونگذاری ذکر شده باشد

سوره های انسان آیه ۳۰، تکویر آیه ۲۹، مدثر آیه ۵۵، بقره آیه ۲۱-۲۸-۳۸-۶۶-۷۰- آل عمران ۱۲۰-۱۵۴-۱۶۵-۱۶۸-۱۸۰-۱۸۲-۱۹۶-۲۰۰، سوره نساء آیه ۸۸ و همچنین بسیاری آیات دیگر^۱

ر.ک: سید محمد حسین طباطبایی. تفسیر المیزان. ترجمه محمدباقر موسوی همدانی (تهران-بنیاد علمی و فکری علامه طباطبایی ۱۳۶۷) ج ۲۰، ص ۳۰۲، ۳۸۲، ۵۳۴

سوره های فاطر آیه ۸، ابراهیم آیه ۴، نحل آیه ۹۳، رعد آیه ۲۷

سوره آل عمران آیه ۲۶

سوره اعراف آیه ۱۷۲، همچنین ر.ک: سید محمدحسین طباطبایی، پیشین جلد ۸، ص ۴۵۱-۴۹۰

— که این گونه است — بدین معناست که دیگران را از روی کراهت به ایمان و اعتقاد وادار نکنید.^۱ اگر انسان در انتخاب مهم ترین امر زندگی اش یعنی دین و مذهب و راه سعادت و شقاوت آزاد است به طریقی اولی در گزینش سایر نگرش ها و اعتقاداتش در جامعه آزاد خواهد بود . این آزادی اساسی انسان (اعم از زن و مرد) در آیات دیگری از قرآن مورد توجه قرار گرفته است.^۲

حدود آزادی

پرسش : حدود آزادی در قرآن کریم کدام است ؟ پاسخ : از دیدگاه قرآن محدوده آزادی تا جایی که مخالف اسلام یا عفت عمومی و مصالح حکومت اسلامی نباشد.^۳ از آن جا که انسان (چه زن چه مرد) موجود محدودی است آزادی او نیز محدود است . تنها مرجع تعیین حدود آزادی نیز خداوند متعال است.^۴ آزادی هیچ گاه نمی تواند مطلق و نامحدود باشد ، جهان بینی الهی می گوید : جهان دارای مبدأ و معاد است و برای انسان وحی و رسالتی آمده و انسان در عین طبیعی بودن دارای حیثیت وجودی فراطبیعی می باشد و مسافری است که عوالمی را پشت سر گذاشته و عوالمی را در پیش رو دارد و با مرگ نابود نمی شود.^۵ بنابراین اگرچه انسان تکویناً موجودی مجبور نیست ولی آزادی او در دایره دین الهی و دستوره های حیات بخش آن است . آزادی در عرصه های مختلف دارای حدود و موازینی است و آزادی لجام گسیخته و بدون قید هرج و مرج به دنبال دارد . قرآن می فرماید : ((تلک حدود الله فلا تعتدوها و من یتعد حدود الله فاولئک هم الظالمون))^۶ این ها (احکام) حدود و مرزهای الهی هستند از آن تجاوز نکنید هرکس از آن تجاوز کند ستمگر است .

انواع آزادی :

۱- آزادی اندیشه سوره ق آیات ۷۶   ۲- آزادی سیاسی (وشاورهم فی الامر) سوره آل عمران آیه ۵۸ ، سوره فتح آیه ۱۰ ، سوره توبه آیه ۶ و ۸۵   ۳- آزادی عقیده و انتخاب دین (لا اکراه فی الدین قد تبین رشد من الغی) سوره بقره آیه ۲۵۶ در دین هیچ اجباری نیست و راه از بی راهه به خوبی آشکار شده است .

۴- آزادی بیان سوره های زمر آیه ۱۸ و آل عمران آیه ۶۱

سید محمدحسین طباطبائی، پیشین ، ج ۲، ص ۴۸۴

سوره یونس آیه ۹۹، سوره دهر آیه ۳۲

مرکز نشر و تنظیم آثار امام خمینی ، ج ۲۱ ص ۱۹۴

موسسه نشر اسراء ص ۴۰-۱۰۰ امام خمینی ، روح الله صحیفه نور ، تهران

جوادی آملی ، عبدالله - فلسفه حقوق بشر ، قم

سوره بقره آیه ۲۲۹

حقوق فردی زنان از دیدگاه اسلام :

زنان افزون بر داشتن حقوقی خاص در دایره زوجیت ، به عنوانی انسانی مستقل نیز دارای حقوقی هستند که به برخی از آن ها اشاره می کنیم :

۱- حقوق انسانی

در اسلام زن و مرد در آفرینش و ویژگی های انسانی یکسان خلق شده اند و از نظر ذات انسانی از حقوق یکسان برخوردارند . اسلام در تدبیر مسائل زندگی به وسیله اراده و کار ، زن و مرد را یکسان می داند ، به همین جهت هر دو در تحصیل ملزومات زندگی و آنچه مایه قوام زندگی انسانی است باید کوشا باشند . در صدور فرمان الهی اختلافی بین زن و مرد نیست و هر دو دارای حقوق انسانی مشابهی هستند مگر در احکامی که مختص به یکی از ایشان است .

۲- تعلیم و تربیت

خداوند متعال در قرآن کریم بیست و هفت مرتبه بر واجب بودن تعلّم و علم آموزی تاکید کرده اند و با استفاده از فعل ((اعلّموا)) اثبات می شود . (فعل امر است ، اگر از بالادست باشد دلالت بر وجوب می کند) .

تحصیل علم و کسب دانش نیز یکی از حقوق و آزادی های فردی است که میان زن و مرد مشترک است و دین اسلام اجازه نداده که جنسیت سد راه دانش اندوزی زنان شود . مرحوم علامه طباطبایی در تفسیر المیزان^۱ می گوید : زن در تمام احکام عبادی و آزادی های فردی و اجتماعی با مرد شریک است و در هر امری که مرد استقلال دارد ، من جمله : ارث ، کسب ، معامله ، تعلیم و تربیت و ... زن نیز مستقل است . مگر در مواردی که با مقتضای طبیعتش مخالف باشد . تمام آیات و روایاتی که درباره تحصیل علم و دانش وارد شده ، همانند : ((یا ایها الناس)) و ((یا ایها الذین آمنوا)) تمام مؤمنین را مورد خطاب قرار داده است ، اعم از زن و مرد . اسلام علم را نور و جهل را ظلمت می پندارد . ((قل هل یستوی الاعمی و البصیر ام هل تستوی الظلمات و النور ...))^۲ ((بگو آیا چشم نابینای جاهل و دیده بینای عالم یکسان است ؟ آیا ظلمات و تاریکی جهالت با نور علم و معرفت

تفسیر المیزان ، علامه طباطبایی ، جلد ۲ ، ص ۲۸۴- ترجمه ج ۲ ، ص ۳۸۳ ، انتشارات امیرکبیر ، چاپ ششم ، (۱۳۷۸)
سوره رعد ، آیه ۱۳^۲

مساوی است ؟)) و در آیه ای دیگر می فرماید : ((هل يستوى الذين يعلمون و الذين لا يعلمون ....))^۱ (آیا آنان (اعم از زن و مرد) که به سلاح علم مجهزند با آنان که با جهل و نادانی دست به گریبانند ، با هم برابرند ؟

۳- آزادی عقیده :

اسلام معتقد است زنان در اندیشیدن ، عقاید و باورها مانند مردان آزاد هستند و در این موارد تابعی از همسر ، پدر و .... نیستند . می توانند به صورت مستقل در سایه عقل و منطق و اندیشه ، جهان بینی و دیدگاهی را برای خود انتخاب کنند و بر آن پایدار بمانند .

۴- آزادی اشتغال

اسلام حقوق زنان را محترم شمرده و پس از شرح وظایف زنان در خانواده به عنوان همسر و مادر با رعایت برخی موارد و الزامات در زمینه فعالیت های اجتماعی و اقتصادی برای زنان حق استقلال قائل است . موضع اسلام پیرامون اشتغال زنان ، موضع درست و طبیعی دینی است که به دنبال ساختن جامعه ای استوار نیازمند تلاش و حضور فعال و بنیادی زن است و به خوبی می داند ، نقش مهم و اساسی زن در ساختن اجتماع کوچک خانواده ، مانع ایفای نقش او در ساختن جامعه بزرگ اسلامی ، از طریق کار کردن نیست .

۵- آزادی پوشش

از منظر اسلام زن حرمت دارد و بدنش حرمت بالاتری ، زیرا در تشکیل بدن یک انسان دیگر سهیم است . بنابراین در چگونگی پوشش زنان ، خداوند محدودیتی بیش از مردان قائل شده و می فرماید : ((و قل للمؤمنات يغضضن من ابصارهن و يحفظن فروجهن و لا يبدین زینتهن الا ما ظهر منها و لیضربن بخمرهن علی جیوبهن و لا یبدین زینتهن الا لبعولتهن او آبائهن او آباء بعولتهن او ابنائهن ....)) . ((به زنان با ایمان بگو چشم های خود را فرو گیرند از نگاه هوس آلود دامان خویش را حفظ کنند و مقنعه های خود را به روی گریبانشان ببندازند و زینت خود را مگر به مقداری که پیداست آشکار نکنند جز برای شوهران خود ، پدران و پدران شوهر و پسران خود و پسران شوهر و برادران خود و .....))^۲.

سوره زمر ، آیه ۳۹^۱

سوره نور ، آیه ۳۱^۲

آنگونه که از آیات و روایات استنباط می شود ، اسلام میان دو حوزه خانه و بیرون تفاوت قائل شده و برای پوشش زنان در هر یک از این دو حوزه دستورات ویژه ای وضع نموده است . زن در مواجهه با محارم و خویشان طبقه اول مثل پدر ، برادر ، دایی ، عمو و..... موظف به نوع خاصی از پوشش نیست و آزاد است مطابق سلیقه خویش لباس بپوشد اما در روابط و رویارویی خارج از این افراد و یا حضور در اجتماع ، باید حجاب شرعی خود را رعایت کند و از بیرون گذاشتن زینت و هر آنچه موجب تحریک جنسی و جلب توجه مردان شده اجتناب ورزد. بر همین اساس بیرون گذاشتن مقداری مو و یا رها کردن گیسوان از پشت سر و ..... مجاز نیست .

قرآن کریم حجاب زنان را حکمی قطعی و بلا تغییر می داند . در اسلام محبوس ساختن و اسیر کردن مفهومی ندارد . حجاب در اسلام یک وظیفه است که بر عهده زنان گذاشته شده و چیزی نیست که با حیثیت و کرامت او منافات داشته باشد . شهید مطهری حجاب را بخشی از وظایف یک زن می داند همانگونه که تأمین مخارج زندگی بخشی از وظایف یک مرد است^۱ .

برخلاف تصور عمومی حجاب و یا به عبارتی عفاف مختص به زن نیست ، بلکه مرد و زن هر دو به یکسان مورد خطاب قرآن قرار گرفته اند و باید عفاف و پاکدامنی را حفظ کنند . حجاب و پوشش مناسب ، از یک مسئله بنیادی ریشه می گیرد ، اسلام می خواهد انواع لذت های جنسی به محیط خانواده و ازدواج قانونی محدود شود. زنان باید در نحوه پوشش خود بر این مورد توجه داشته باشند که موجب تحریک و جلب توجه مردان نشوند . اگر موضوع حجاب را دور از جنجال ها و برداشت های افراطی و تفریطی بنگریم نه تنها موجب محدودیت برای زنان نمی شود بلکه موجب حرمت گذاردن و اهمیت دادن به حقوق زن و شخصیت و جایگاه زن خواهند شد .

حجاب و آزادی زن

فرهنگ اسلامی به زنان و مردان متذکر می شود با رعایت عفت وارد اجتماع شده و در این مسئله برای زن و یا مرد اول یا دوم قائل نمی شود .

مسئله حجاب هفت مرتبه در قرآن در سوره های اعراف ، اسراء ، مریم ، ص ، احزاب ، فصلت و شوری مورد اشاره قرار گرفته اما تنها در آیه ۵۳ سوره احزاب به معنای اصطلاحی حجاب پرداخته است و آیه ۳۱ سوره نور هم آیه ایست که حجاب را بر تمام زنان واجب کرده است .

مرتضی مطهری ، نظام حقوق زن در اسلام ، انتشارات صدرا ، قم ، ص ۲۵^۱

اگر با انصاف باشیم ، حتماً اعتراف خواهیم کرد حجاب آزادی بانوان را محدود نمی کند و شاید به عبارتی سبب رشد آن ها می شود و همچنین عاملی برای تبادیل آزادتر اندیشه ها و رشد استعدادهاست . در این میان اگرچه نمی توان وجود برخی تبعیض های جنسیتی در جامعه را انکار کرد ، اما سیاست گذاری های انجام شده در سال های گذشته همواره در راستای فعال تر شدن هر چه بیشتر زنان در سطح جامعه بوده و کم تر شاهد وجود تبعیض های معنادار از سوی نهادهای حکومتی و قانونگذاری بوده ایم . لازم به ذکر است که حجاب آزادی فعالیت های اجتماعی را نیز محدود نمی کند . چه بسیار هستند بانوانی که با حجاب و عفت در رده های بالا و مسئولیت های مهم اجتماعی و سیاسی و درجات بالای تحصیلی حتی در محیط های مردانه آزادانه به فعالیت های خود مشغولند و مانند گوهری پاک می درخشند .^۱

در خصوص زنان اسلام هیچ گاه مخالف آزادی نبوده ، بالعکس اسلام با مفهوم زن ، به عنوان شیء مخالف است و به زنان شرافت و حیثیت را هدیه داده است . زنان مانند مردان آزاد هستند که سرنوشت و فعالیت های خود را انتخاب کند و آنگونه که خود می خواهند زندگی کنند .

اسلام با وضع قوانین پوشش برای زنان در بعد مادی ضریب امنیت اجتماعی آن ها را افزایش داده و در نقطه مقابل زمینه های سوء استفاده از آنان را کاهش داده و باعث می شود زنان با آرامش خاطر به فعالیت های اجتماعی خود بپردازند و در بعد معنوی زمینه ساز طهارت باطنی و پاکیزگی روانی آنان را فراهم می سازد .

فلسفه تفاوت آزادی و حقوق میان زنان و مردان

تردیدی نیست که با نگاه ساده و اولیه در فقه اسلامی ، برخی نابرابری ها میان آزادی های زن و مرد دیده می شود ، ولی همچنان که قبلاً متذکر شدیم بهتر است از آن به عنوان تفاوت های حقوقی یاد کرد ، زیرا هر تفاوتی ناگزیر تبعیض و ستم و یا سلب آزادی نیست ، چنان که هر برابری ، همانندی و تساوی نیز قطعاً عدالت و انصاف نمی باشد . زن و مرد دو ستاره اند در دو مدار مختلف . شرط اصلی سعادت هر یک از زن و مرد و در حقیقت جامعه بشری این است که دو جنس هر یک در مدار خویش به حرکت خود ادامه دهند . آزادی و برابری مادامی سود بخش است که هیچ یک از مدار و مسیر طبیعی و فطری خود خارج نگردند .

وحیده علیمیرزایی ، واقعیت شعار زن زندگی آزادی ، مهر ۱۴۰۲

استاد مرتضی مطهری معتقد بودند اسلام با تعالیم آسمانی خود احیاگر حقوق زن است، به ویژه قرآن در عصر نزولش گام های بنیادی را به سود زنان و حقوق آن ها برداشته است، اما هرگز در این بین زن بودن زن و مرد بودن مرد را نادیده نگرفته است. اوج سخن از حقوق زن در قرآن، همین انطباق و هماهنگی است.^۱

اگرچه نمی توان منکر ضعف در مدیریت مطالبات زنان و فقدان اجماع نظری در حل این مسائل در سال های اخیر شد، اما این موضوع که کلیت جمهوری اسلامی ایران با الگوبری از انگاره ها و آموزه های حقوق بشر اسلامی توانسته است زمینه ساز رشد و پیشرفت زنان بر مبنای صلاحیت ها و توانمندی ها در محدوده شریعت اسلامی باشد و قطعاً تأملی عمیق به تاریخ خشونت و تبعیض جنسیتی غرب برای زنان ثابت می کند که جنبش زن، زندگی، آزادی، ساخته و پرداخته دول غربی در راستای استحاله ایدئولوژیکی، دین زدایی و در نتیجه اضمحلال نظام اسلامی است. در واقع هدف نهایی آن بردگی زن مسلمان و ایرانی در عرصه های مختلف جنسی، جسمی و اخلاقی است تا جهان سرمایه گذاری به اهداف خویش نائل شود.^۲

امام خمینی در تعریف آزادی زنان فرمودند: شما بانوان چند سال پیش از این نیستید، شما امروز خودتان در سرنوشتتان دخالت می کنید، خودتان مسائل سیاسی را مطرح می کنید و از دولت می خواهید؛ این است معنای آزادی بر همین اساس زن، زندگی، آزادی شعاری بود که جمهوری اسلامی پیش از این ها پایبندش بود.^۳

در بند میم وصیت نامه امام آمده است: باید همه بدانیم که آزادی به شکل غربی آن، که موجب تباهی جوانان و دختران و پسران می شود، از نظر اسلام و عقل محکوم است و تبلیغات و مقالات و سخنرانی ها و کتب و مجلات مخالف اسلام و عفت عمومی و مصالح کشور حرام است.^۴

مرتضی، مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، انتشارات صدرا (۱۳۵۸) ^۱

کتابیون محمودی، نشریه ندای اسلام، نگاه احترام آمیز قرآن به زن و سراب آزادی زن در غرب، تابستان ۱۳۹۶ ^۲

روح الله، خمینی، جایگاه زن در اندیشه امام خمینی، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، انتشارات عروج (۱۳۹۰) ^۳

سعید، حجاریان، مقاله نگاهی به بند میم وصیت نامه امام، (۱۳۹۷) ^۴

مرتضی مطهری زن را از منظر وجودی با مرد یکسان می پندارد ، به همین سبب آزادی عقیده و مذهب ، حق مالکیت (حقوق مدنی) ، حق آموزش و اهمیت برابری (حقوق اجتماعی) و حق رأی برابر (حقوق سیاسی) را برای زنان در نظر می گیرد.^۱

از مهم ترین حقوق فردی زنان را می توان شامل آزادی های شخصی ، مثل آزادی بیان ، عقیده ، پوشش ، حق مالکیت و برابری در برابر قانون دانست . استاد شهید مرتضی مطهری درباره آموزش زنان نیز معتقد بودند خداوند فکر و استعداد درس خواندن و میل و شوق به آن را همان طور که در مرد قرار داده در زن هم قرار داده و منع او جز جلوی استعداد خدا دادی را گرفتن نیست.^۲

اگر فارغ از جهت گیری های سیاسی و احساسی کمی تأمل کنیم ، درمی یابیم که شعار زن ، زندگی ، آزادی در فرهنگ اسلامی ، موضوع جدیدی نیست و مطالبه آن تحصیل حاصل است . دین اسلام از دیرباز زندگی و آزادی زن را تضمین کرده است . مقایسه کوتاه بین اسلام و نگاره های سایر ادیان بشری به مقوله زن ؛ ما را به این حقیقت رهنمود می کند .

در برخی از نگاره های دینی مکاتب مختلف آمده است زن عنصر گناه و شیطان کوچک است ! که از وجود او شر و وسوسه بر می خیزد و هر جنایتی که صورت پذیرد اگرچه توسط مردان انجام شده باشد باز هم ریشه در حضور یک زن دارد . چرا که شیطان نمی تواند بصورت مستقیم در وجود مرد راه یابد و به واسطه زنان به این کار مبادرت می ورزد . در ابتدای خلقت هم ابتدا شیطان حوا را فریب داد سپس آدم را از طریق حوا اغوا کرد . ، اما منطق قرآن کریم این چنین نیست . قرآن می فرماید : شیطان ، آن دو را وسوسه کرد و آن دو را لغزاند و آن دو را فریفت و برای آن دو قسم یاد کرد که من خیر خواه شما هستم^۳ ، لازم است دقت کنیم که در همه این موارد از ضمیر تثنیه استفاده شده است و این مسئله بیانگر این است که شیطان هم زمان با هر دو سخن می گفته است .

گفته اند چون زن نمی تواند مقامات بالای معنوی را طی کند ، هرگز به بهشت نمی رود ، اما قرآن جواب می دهد : راه یابی به بهشت اصلاً مربوط به جنسیت نیست و رسیدن به مقامات عالی الهی و ملکوتی به ایمان و عمل صالح فرد جدا از جنسیت او بستگی دارد و زن و مرد به طور یکسان می توانند به آن دست یابند .

مرتضی ، مطهری ، نظام حقوق زن در اسلام ، بخش پنجم ، انتشارات صدرا ، ۱۳۵۳
همان^۲

سوره اعراف ، آیات (۲۰-۲۱)^۳

اسلام از نظر فلسفی ، نگاه تحقیر آمیزی نسبت به زن ندارد و هر موردی که باعث حقارت جایگاه زنان شود را نمی پذیرد و حقوق آنان را با حقوق مردان برابر دانسته است . من جمله حق آزادی را^۱ .

اما صحبتی که غربی ها در مورد تساوی حقوق زن و مرد می کنند ، در واقع تشابه حقوق است نه تساوی . آن ها تفاوت های غریزی و ذاتی و طبیعی بین زن و مرد را نادیده می انگارند و حقوق و تکالیف و مجازات های یکسان برایشان در نظر می گیرند . نقطه اختلاف ما با آن ها دقیقاً همین جاست . دین اسلام تساوی را قبول دارد ولی تشابه را نه . آموزه های اسلام برابری حقوق را غیر از یکنواختی و یک شکلی می داند .

کلید واژه آزادی مختص امروز یا دیروز نیست ، بلکه از دیرباز بشر برای رسیدن به نوع مطلوب و حتی نامطلوب آزادی از جانش مایه گذاشته و اندیشمندان تلاش کرده اند با استفاده از قانون جلوی خودسری ها و بلند پروازی های نامشروع بشر را بگیرند و به آن ها در برابر تجاوز ها پناه دهند .

منظور از شعار زن ، زندگی ، آزادی که شاید در چند ماه گذشته بیشتر از آن یاد شده است . آزادی است که برخی افراد ناآگاهانه به آن دامن زدند . در حقیقت برخی از معاندان هم با خراب کردن و تحریف معنای اصلی و دقیق و پاک آزادی سعی کرده اند ، دین و اصل نظام اسلامی را مخالف آزادی نشان دهند . در حالی که انقلاب اسلامی خود از پایه گذران اساسی آزادی علی الخصوص آزادی زنان است .

سید محمد رضا واحدی ، مقاله اسلام و زن زندگی آزادی ، آذر ۱۴۰۱

نتیجه گیری :

دین اسلام به عنوان کامل ترین دین و مکتب ، نظام حقوقی خاص و ویژه ای دارد که خداوند متعال در قرآن کریم بیان فرموده است . یکی از این موضوعات حقوق و آزادی های زنان می باشد . در این مقاله با استناد به آیات قرآن کریم و برخی روایات به این نتیجه رسیدیم که اسلام برای زن و مرد حقوق و آزادی های مشابهی در نظر نگرفته ، همچنانکه در تکالیف دینی دارای وظایفی مشابه نیستند . پاره ای از آزادی و اختیارات را برای مردان در نظر گرفته و پاره ای نیز برای زنان مناسب دانسته ، در برخی موارد برای هر دوی آن ها وضعیت مشابهی را در نظر گرفته است که این امر به دلیل تفاوت های فطری و طبیعی که در ذات وجودی آن ها قرار دارد ، می باشد و نتیجه آن استحکام پیوند خانوادگی می باشد .

تساوی آزادی و حقوق به این معنی نیست که زن و مرد عیناً مانند دیگری وظیفه و اختیار داشته باشند بلکه به معنی مساوات تعدیل است . هر کس به اندازه ظرفیت خود آزادی دارد و بر اساس همان ظرفیت نیز مورد بازخواست قرار می گیرد . اسلام حقوق و آزادی های یکنواختی برای زن و مرد در نظر نگرفته ، اما هرگز ارجحیتی برای مرد نسبت به زن قائل نشده و خداوند متعال با وضع قوانین مختلف همه مؤمنین اعم از زن و مرد را به سمت رستگاری هدایت نموده است .

در نتیجه شعار زن ، زندگی ، آزادی از دیدگاه دین اسلام شعار نادرستی نیست ، اما همان طور که گفته شد باید مراد از آزادی مطرح شده بطور دقیق و مشخص بیان شود.

در پس شعار زن ، زندگی ، آزادی مسائلی نهفته است که بسیاری از مردم به سبب فضای احساسی حاکم بر جامعه ، متوجه آن نمی شوند و تصور می کنند آزادی زنان صرفاً به برداشتن حجاب ختم می شود . اینگونه افراد سطحی نگر باید در نظر داشته باشند که با محقق شدن این سبک از آزادی ، دیگر شما تعیین کننده نیستید و کنار گذاشتن حجاب ، مقدمه ای است بر آغاز بی بند و باری ، محصول آفت زده ای که اکثر خانواده ها را درگیر خواهد کرد . زیرا هر یک از زن و مرد آزادی مورد نظر را حق مسلم خود می داند و اگر این بین تفاهم حاصل نشود ، کار به از هم پاشیدگی نظام مقدس و با ارزش خانواده می انجامد .

پس باید باور کنیم شکستن قبح حجاب تازه اول راهی برای هزار و یک اتفاق دیگر است که گریبان خودمان را می گیرد .

در دین اسلام ، هم هدف نهایی انسان ها بیان شده است و هم موانعی که برای رسیدن به آن اهداف قابل فرض است و هم آزادی از آن ها و چگونگی رسیدن به آن ها . هدف نهایی انسان قرب الهی است و موانع مفروض در یک عنوان عام ((گناه)) است و راه رهایی از آن ها که محتوای مهم دین اسلام را تشکیل می دهد ، تبعیت کامل از دستورات الهی و انجام واجبات و ترک محرمات است . بنابراین باید تقوا داشت و از گناهان به طور کلی اجتناب کرد . بی حجابی ، دروغ ، غیبت ، ظلم ، دزدی و ... از موانع آزادی است . به عبارت دیگر تمام گناهان و امور سلبی که دین معرفی می کند از موانع اساسی آزادی و به اصطلاح آزادی ستیزی هستند . کسانی که با رفتارهای خود موجب تحریک دیگران به انجام گناهان می شوند ، آزادی ستیز هستند . فهم درست از آزادی تابعی است از فهم درست از انسان ، اهداف و موانع آن .

منابع و مأخذ :

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه ، ۱۹۸ ، ترجمه شرح حکمت ، نکوهش منطق خوارج
- ۳- بازرگان ، عبدالعلی ، (آزادی در قرآن) دین داری و آزادی به اهتمام ، محمدتقی میبیدی (تهران موسسه انتشاراتی آفرینه ، ۱۳۷۸) ص ۴۳-۶۶
- ۴- خمینی ، روح الله ، جایگاه زن در اندیشه امام خمینی ، سرفصل جایگاه حقوق زن در نظام اسلامی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ، انتشارات عروج ، (۱۳۹۰)
- ۵- خمینی ، روح الله ، صحیفه نور ، موسسه نشر اسراء ، ص ۴۰-۱۰۰
- ۶- جوادی آملی ، عبدالله ، زن در آیینه جلال و جمال ، بخش نخست عنوان زن در قرآن) ، انتشارات اسراء ، (۱۴۰۰)
- ۷- رضایی ترقبان ، غلامرضا ، منبع خبر : آوای کاشمر -شماره ۵۳۳ ، ر ص ۵
- ۸- طباطبائی ، محمد حسین ، تفسیر المیزان ، جلد ۲، انتشارات امیر کبیر ، چاپ ششم ، (۱۳۷۸)
- ۹- طباطبایی ، محمدحسین ، تفسیر المیزان ، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی (بتنیاد علمی و فکری علامه طباطبایی ۱۳۶۷) ج ۲۰ ، ص ۳۰۲-۳۸۲-۵۳۴
- ۱۰- مصباح یزدی ، محمدتقی ، نادری قمی ، محمد مهدی ، نظریه حقوق اسلام ، مؤلفان محمدمهدی کریمی نیا ، سال چاپ ۱۳۸۹ ، ناشر مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره)
- ۱۱- مطهری ، مرتضی ، نظام حقوق زن در اسلام ، بخش پنجم مقام انسانی زن از نظر قرآن ، قم ، انتشارات صدرا ، سال ۱۳۵۳
- ۱۲- محمودی ، کتابیون ، نشریه ندای اسلام ، نگاه احترام آمیز قرآن به زن و سراب آزادی زن در غرب تابستان ، شماره ۶۹-۷۰ ، (۱۳۹۶)
- ۱۳- علیمیرزایی ، وحیده ، نشریه واقعیت شعار زن زندگی آزادی ، آذر (۱۴۰۲)